

“RO‘ZI CHORIEVNING SO‘NGGI VASIYATI” – BADIY BIOGRAFIK ROMAN

Samadov Muxiddin

Qarshi davlat texnika universiteti

Xorijiy tillar kafedrasida katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada “Ro‘zi Chorievning so‘nggi vasiyati” asari badiiy biografik roman (roman-esse) sifatida tahlil qilinadi. Asarda taniqli musavvir Ro‘zi Choriev hayoti va ijodi badiiy talqin hamda hujjatli materiallar uyg‘unligida yoritilib, ijodkor shaxsning ma’naviy olami, estetik qarashlari va davr bilan munosabati markazga chiqariladi. Tadqiqotda roman-biografik janrning nazariy mezonlari, muallif pozitsiyasi, portret va xotira unsurlarining kompozitsiyadagi vazifasi, “vasiyat” motivining g‘oyaviy yuklamasi izohlanadi. Xulosada asarning badiiy-biografik nasrimizdagi o‘rni, rassom shaxsiyatini “tirik portret” sifatida yaratishdagi imkoniyatlari hamda o‘quvchida estetik tafakkur va qadriyatlar xotirasini uyg‘otishdagi ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: badiiy biografiya, roman-esse, hujjat va badiiyat, Ro‘zi Choriev, Nodir Normatov, portret, xotira, “vasiyat” motivi.

KIRISH

O‘zbek nasrida hujjat va badiiyat tutashgan “chegaraviy” janrlar—adabiy portret, memuar, esse, hujjatli qissa hamda badiiy biografik roman—so‘nggi yillarda alohida faollashdi. Buning sababi oddiy: jamiyat o‘z tarixini shaxslar orqali eslaydi, shaxs esa davrni ma’naviy ko‘zgudek aks ettiradi. Shu ma’noda ijodkorlar hayoti va ichki olamini badiiy idrok etish, ularga “adabiy haykal” qo‘yish nasrning muhim vazifalaridan biriga aylanadi. Badiiy biografiya aynan shu ehtiyojdan tug‘iladi: u hujjatga suyanadi, ammo hujjatning quruq xronikasiga aylanib qolmaydi; badiiy to‘qima yordamida shaxsiyat mohiyatini, uning ruhiy manzarasini, o‘ziga xos “ichki drammatizm”ini ochishga urinadi.

“Ro‘zi Chorievning so‘nggi vasiyati” ana shunday izlanishlar mahsuli sifatida e‘tiborga loyiq. Turli manbalarda asar taniqli adib va san‘atshunos sifatida tanilgan Nodir Normatov qalamiga mansub roman-esse ekani, u musavvir Ro‘zi Choriev hayoti va ijodiga bag‘ishlangani qayd etiladi. Ro‘zi Choriev esa o‘zbek tasviriy san‘atining yirik namoyandasi bo‘lib, uning hayoti (1931–2004), ijodiy yo‘li va unvonlari haqidagi ma’lumotlar ensiklopedik manbalarda berilgan. Demak, asar markazida turgan shaxs ham, unga bag‘ishlangan badiiy-biografik loyiha ham ma’naviy-estetik jihatdan salmoqli hodisadir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Asar nomlanishida uchraydigan “roman-esse” iborasi o‘ziyoq matnning tabiatini anglatadi: bu to‘la-to‘kis klassik roman emas, ammo oddiy esse ham emas. Roman—voqealar tizimi, xarakterlar dinamikasi, kompozitsion bog‘lanishlar, dramatik kolliziya bilan belgilanadi; esse esa muallif fikrining erkinligi, mushohada va tahlilning ustunligi, “muallif ovozi”ning markazga chiqishi bilan taniladi. Roman-esse esa ushbu ikki yo‘nalishni sintez qiladi: voqelik tasvirlanadi, lekin voqelik bilan bir qatorda muallifning bahosi, estetik qarashlari, davr haqida fikrlari ham doimiy hamroh bo‘ladi.

Badiiy biografik roman janrining “tayanchi” odatda real shaxs hayotidagi faktlar, xotiralar, suhbatlar, arxiv izlari, zamondoshlar fikri hisoblanadi. Biroq bularning barchasi bitta savolga bo‘ysunadi: fakt shaxsni to‘liq ochib beradimi? Ko‘pincha yo‘q. Shuning uchun badiiy biografiya faktlar orasidagi bo‘shliqlarni ruhiy mantiq bilan to‘ldiradi: qahramonning ichki olami, niyat va qo‘rquvlari, ilhom va iztiroblarini badiiy tasavvur orqali “ko‘rinadigan” qiladi. Bu jarayon hujjatni buzish emas, balki shaxsiyatni anglash yo‘lida estetik qayta qurishdir.

Nodir Normatov ijodiga oid manbalarda “Ro‘zi Chorievning so‘nggi vasiyati” asari musavvir hayoti va ijodiga bag‘ishlangan roman-esse sifatida tilga olinadi. Bu ta’rifning o‘zi asarni “badiiy biografik roman” sifatida o‘qishga asos beradi.

Biografik nasrning eng nozik joyi—prototipga sadoqat bilan badiiy talqin o‘rtasidagi muvozanat. Ro‘zi Choriev—ensiklopedik manbalarda rangtasvir ustasi, O‘zbekiston xalq rassomi sifatida ta’riflanadi; uning ta’lim olgan maskanlari, faoliyat yo‘nalishlari ham

ko'rsatiladi. Biroq roman-esse bularni oddiy "ma'lumot" sifatida emas, shaxsning hayotiy yo'li va estetik tabiatini ochadigan "ishora" sifatida ishlatadi.

Asarda rassom—"kasb egasi" emas, balki dunyo bilan o'ziga xos munosabat o'rnatgan ijodkor sifatida gavdalanadi. Badiiy-biografik matnning kuchi ham shunda: u musavvirni nafaqat atelyeda ishlayotgan inson, balki jamiyatlardagi ma'naviy holatni sezadigan, go'zallikni "ko'ra oladigan" shaxs sifatida ko'rsatadi. O'quvchi uchun rassom hayoti—shaxsiy taqdir hikoyasi bo'lish bilan birga, davr manzarasining ham o'ziga xos badiiy "ko'zgusi"dir.

NATIJALAR

Asar sarlavhasidagi "so'nggi vasiyat" bir qarashda biografik "yakun"ni eslatadi. Lekin badiiy matnda vasiyat faqat hayotning oxiri emas, ma'naviy meros timsolidir. "Vasiyat" deganda muallif rassomning o'ziga xos ichki talabi—go'zallik oldidagi mas'uliyat, san'at oldidagi vijdon, ustoz-shogirdlik davomiyligi, zamonga befarq bo'lmaslik kabi tushunchalarni ramziy bir markazga jamlaydi.

Bu motiv, odatda, uch vazifani bajaradi. Birinchisi—kompozitsion vazifa: matnni ichki "ip" bilan bog'laydi, turli epizodlarni g'oyaviy jihatdan bir yo'nalishga soladi. Ikkinchisi—psixologik vazifa: rassomning hayotiy tanlovlarini, ichki iztiroblarini ma'naviy mezon bilan o'lchashga undaydi. Uchinchisi—axloqiy-estetik vazifa: o'quvchini san'at va insoniylik haqida mushohadaga tortadi.

Roman-essening tabiatida hujjat (xotira, qayd, suhbat) va badiiy ifoda birga yashaydi. Shu jihatdan asar o'quvchini "ishonch rejimi"ga kiritadi: bu hikoya tasodifiy to'qima emas, balki real shaxsga tayangan badiiy haqiqatdir. Aynan shu yerda adabiy portret unsurlari kuchayadi: shaxsning tashqi qiyofasi emas, balki uning odati, intonatsiyasi, fe'l-atvori, ijodiy "temperamenti" ko'rsatiladi. Tahliliy manbalarda ham asarda xotira va qaydlar, zamondoshlar esdaliklari keltirilishi haqida eslatmalar uchraydi.

Bu yondashuvning ijobiy tomoni—o'quvchida "tirik inson" hissini uyg'otishidadir: rassom shunchaki tarixiy nom emas, balki ichki olami bor, quvonch va iztiroblari bor, do'stlik va ustozlik munosabatlari bor shaxsga aylanadi. Badiiy biografik roman o'quvchini aynan mana shu "tiriklik" bilan ishontiradi.

Badiiy biografiyada muallifning pozitsiyasi alohida ahamiyatga ega: u nafaqat hikoyachi, balki tanlov qiluvchi, baholovchi, yo'naltiruvchi subyektdir. Roman-esseda bu ayniqsa yaqqol: muallif shaxsga yaqinlashadi, ba'zan unga mehr bilan qaraydi, ba'zan esa davr muammolarini keskin qo'yadi. Muhimi, muallif prototipni "afsonalashtirib" yubormaydi; aksincha, uni insoniy mezon bilan ko'rsatib, shaxsiyatning real murakkabligini saqlashga intiladi.

Tadqiqot va o'quv qo'llanmalarda "Ro'zi Chorievning so'nggi vasiyati" badiiy-biografik yondashuv doirasida tilga olinishi, hatto uni mustaqillik davri romanlar poetikasi kontekstida roman-esse sifatida qayd etilishi ham bejiz emas: bu asarning muallif pozitsiyasi va janr tabiatini tasdiqlaydi.

XULOSA VA MUNOZARA

"Ro'zi Chorievning so'nggi vasiyati" asarini badiiy biografik roman (roman-esse) sifatida o'qish uning janr tabiatini to'g'ri anglash imkonini beradi. Asarda real shaxs—musavvir Ro'zi Choriev—hujjatli dalillar va badiiy talqin sintezida "adabiy portret" darajasiga ko'tariladi; rassomning hayot yo'li esa oddiy biografik xronika emas, balki estetik va ma'naviy mazmun kasb etgan badiiy hodisaga aylanadi. "So'nggi vasiyat" motivi matnning g'oyaviy markaziga xizmat qilib, ijodkorning san'at oldidagi vijdoni, go'zallik oldidagi mas'uliyati, davr bilan munosabati kabi masalalarni umumlashtiradi.

Shu jihatdan asar o'zbek badiiy-biografik nasrining imkoniyatlarini kengaytiradi: hujjatni quruq ma'lumot sifatida emas, badiiy ma'noga xizmat qildirish; shaxsiyatni ideallashtirmasdan, uning ichki murakkabligini berish; musavvir taqdirini davr manzarasi bilan bog'lash kabi xususiyatlar asarning estetik qiymatini belgilaydi. Eng muhimi, roman-esse o'quvchini "san'at nima?" va "san'atkor kim?" degan savollar atrofida fikrlashga majbur qiladi—badiiy biografiyaning eng katta yutug'i ham shu.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Норматов Н. Рўзи Чориевнинг сўнгги васияти. – Тошкент: Санъат, 2009.
2. CHORIYEV Ro'zi Choriyevich. Qomus.info elektron ensiklopediya maqolasi. – 2024. – URL: (qomus.info). – Murojaat sanasi: 14.01.2026.

3. Yoqubov I. Mustaqillik davri o'zbek romanlari poetikasi: monografik tadqiqot (PDF). – (elektron manba). – URL: (template.uz). – Murojaat sanasi: 14.01.2026.
4. Halliyeva G. Qiyosiy adabiyotshunoslik: o'quv qo'llanma. – 2020. – (elektron manba, PDF). – URL: (komparativistika.uz). – Murojaat sanasi: 14.01.2026.

